

ابوالحسن آقاریع

بنام خدا

نکاتی درباره

نشانه فرعی / نشانه مؤلف

در رده‌بندی آثار فارسی

برابرگذاری و استفاده از ارقام هندسی به جای حروف نام نویسندگان، عناوین و موضوعات کتاب، که احتمالاً، اولین بار، بوسیله کاترسن برن^۱، بکار رفته است، در رده‌بندی کتابخانه کنگره (و احیاناً رده‌بندی‌های دیگر) به شکل محدودتر، و به عنوان نشانه فرعی (/نشانه مؤلف شماره کاتر، ...) مورد استفاده قرار می‌گیرد.

این نشانه، که با یک نقطه، و پس از شماره رده‌بندی موضوعی، آغاز می‌شود؛ برای جداسازی آثار مربوط به یک موضوع، و اختصار و سهولت ترتیب الفبایی است. و عموماً از یک حرف و یک رقم تشکیل شده است چنانکه مثلاً برای دکارت (D4) و برای فارابی (F3) در نظر گرفته می‌شود.

اکنون با توجه به اینکه، در پاره‌ای از کتابخانه‌های کشور، ضمن استفاده از رده‌بندی کتابخانه کنگره، جدول‌هایی برای نشانه مؤلف تدوین می‌نمایند؛ به منظور تحلیل بخشی از مشکلات، درگزینش نشانه فرعی، برای آثار فارسی (و به زبان فارسی)، و احتمالاً، راه حل‌هایی که بنظر می‌رسد، بعنوان: نکاتی درباره نشانه فرعی / نشانه مؤلف، مورد بحث قرار می‌گیرد.

نکته اول: تقسیم، تفکیک و تقارن.

استفاده از نشانه فرعی در رده‌بندی موضوعی، عمدتاً به سه منظور انجام می‌پذیرد.

۱- تقسیم و ترتیب «زیر مجموعه»ها، بر اساس طبقه‌بندی‌های سرسوم و متداول (علمی تاریخی، ...) که در ذیل شماره رده‌بندی (موضوع) واقع شوند، و جلوگیری از گسترش و حجیم شدن رده‌بندی، در مواردی که ذکر نمونه، چندان ضروری نیست.

۲- تفکیک و جداسازی آثاری که شماره (رده‌بندی) واحدی دارند، از طریق افزودن نشانه مؤلف، مترجم، عنوان، مصحح، و غیرم چنانچه از دو نشانه «پی‌درپی» استفاده شود، رعایت نظم رده‌بندی (از کل به جزء) و «حد ضرورت» لازم است. و «ضرورت» تبیین وضع «پیشی یا پس» در قفسه است، نه بیشتر.

۳- تقریب (یا تقارن) و کنار یکدیگر قرار دادن آثاری، که از نقطه نظرهای خاص (حجم، شکل ادبی، ...) مشابهت دارند. این عمل، عموماً از طریق نشانه‌هایی (به صورت - دستورالعمل)، به عنوان «نشانه جدولی»، انجام می‌گیرد. چنانکه مثلاً فرقه اسماعیلیه که در ذیل شماره BP 195 (فرقه‌های اسلاسی، غیر اسامیه) قرار دارد، دارای نشانه جدولی :

(82 - I8). می‌باشد. و مفهوم این شماره‌ها، تقسیم‌شکلی زیر است:

کلیات مربوط به فرقه اسماعیلیه BP 195

I 8

موضوعات خاص مربوط به این فرقه BP 195

I 81

زندگینامه‌های مربوط به این فرقه BP 195

I 82

و یا در بخش کتابشناسی، شماره (III) 3366 - 3370 Z برای کتابشناسی سلی ایران. در نظر گرفته شده است، که به مفهوم پنج شماره، بر طبق جدول شماره (III)، به شرح زیر است.

۱. کلیات ۲. انتشارات دولتی ۳. انتشارات منطقه‌ای ۴. موضوعات خاص ۵. فهرست‌ها.

«نشانه‌های جدولی» در رده بندی‌های مربوط به ادبیات و علوم اجتماعی، به سبب تشابه مسائل و مفاهیم دستوری، ادبی، سیاسی، ... (در میان اقوام و ملل مختلف) کاربرد بیشتری دارد. و معمولاً هر یک از این جدول‌ها، در بخش‌ها و سباحت مختلفی، مورد استفاده قرار می‌گیرند.

- و بالاخره پس از «نشانه جدولی»، نشانه سولف به شماره اصلی، اضافه می‌شود.

نکته دوم: برابر نویسی به ارقام

در برابر نویسی به ارقام، مجموعه ده عدد (یک رقمی) موجود در دستگاه دهدهی (از: ۰ تا ۹)، در مقابل سی و دو حرف فارسی (یا ۲۶ حرف انگلیسی و یا ۲۸ حرف عربی) محدودتر از آن است که هر حرف با رقم خاص، نشان داده شود. و به ناچار هر رقم، مفهوم چند حرف را به احتمال مشخص می‌کند. و به اصطلاح «قدر تقریبی» حروف، معین می‌شود؛ نه تحقیقی!

چنانچه رقم ۱ و صفر را هم به سبب مشابهت با نقطه، و الف (در فارسی) و حرف‌ال کوچک (در انگلیسی)، حذف نمائیم «زمینه گسترش» حروف، به ارقاسی که قابلیت جایگزینی در برابر آنها را دارند، از ده رقم به هشت رقم (۲ تا ۹) تقلیل می‌یابند.

اکنون بر این اساس، می‌توان مجموعه حروف الفباء را به هشت قسمت، تقسیم نمود؛ و به ازاء هر قسمت، یکی از ارقام ۲ تا ۹ را، به عنوان برابر (تقریبی) به کار برد. جدول زیر

که در آن از تقسیم «شکلی» الفباء استفاده شده است، به عنوان مثال (و صرفاً آزمایشی) ترقیم یافته است:

رقم : ۲	به جای هریک از حروف آ، الف، ب، پ، ت، ث
» : ۳	» » ج، چ، ح، خ
» : ۴	» » د، ذ، ر، ز، ژ
» : ۵	» » س، ش، ص، ض
» : ۶	» » ط، ظ، ع، غ
» : ۷	» » ف، ق، ک، گ
» : ۸	» » ل، م، ن
» : ۹	» » و، ه، ی

ارائه این جدول، نه به عنوان یک راه حل، بلکه برای بررسی نمونه هایی که بطور مثال می آید، می باشد. و براساس آن، به نمونه های زیر نظر می کنیم (شماره های سمت راست، عیناً از رده بندی و نشانه فرعی/ مؤلف کتابخانه کنگره، نقل شده است).

AP ۹۵	=	AP 95	نشریات به زبان عربی
.ع ۴	=	.A6	
B ۷۵۱	=	B 751	فارابی (فیلسوف مشهور)
.ف ۲	=	.F3	
.BP ۱۳۴	=	BP 134	اخلاق (در قرآن)
.الف ۳	=	.E 8	
BP ۱۹۵	=	BP 195	معتزله (فرقه معروف)
.م ۶	=	.M 6	
HD ۷۲۶۹	=	DH 7269	نجاری (صنعت)
.ن ۳	=	.C3	
SF ۹۹	=	SF 99	برنج (محصول کشاورزی)
.ب ۴	=	.R 5	

نام ها و واژه هایی که هنگام برابر نویسی به ارقام، شماره ای مشابه دارند، با افزودن برابره ای حروف سوم (و چهارم)، رفع مشابهت می یابند. چنانچه بطور مثال برای حسنی، (ح.ح) در نظر گرفته شود، برای حسینی (ح.ح) اختصاص می یابد و در مثال مزبور، رقم ۹ همچون ارقام اعشاری به حساب می آید؛ تا اگر در ترتیب الفبایی نام حمیدی (ح.ح) وجود دارد، پس از حسینی واقع شود. و نشانه های مولف بصورت زیر قابل تنظیم باشند:

ح ۵ .	حسینی ،
ح ۵۹ .	حسینی ،
ح ۸ .	حمیدی ،
ح ۸۷ .	حنفی ،
ح ۹ .	حیدری ،

با توجه به اینکه مقدار عددی واژه‌ها (بطور تقریبی) معیار «پیشی و پس» در ردیف الفبایی است، اصطلاحاً، گاهی گفته می‌شود: فلان نام (یا واژه) «بزرگتر» از دیگری است، یعنی در پس ام اولین، جای دارد یا گفته می‌شود فلان نام «کوچکتر» است، یعنی مقدم است. حال اگر «نشانه کوچکتر» قبلاً به نامی اختصاص یافته است، مثل آنکه در مثال قبل شماره (۵ ح.) برای «حسینی» بکار رفته باشد و اکنون بخواهیم برای «حسینی» که در ترتیب الفبایی مقدم بر حسینی است، شماره‌ای بسازیم، می‌توانیم از شکل (۴ ح.) یا (۴۹ ح.) استفاده کنیم. اما مسأله به این سادگی‌ها به پایان نمی‌رسد. نمونه‌های یاد شده، برای توجیه توالی ردیف الفبایی، در نشانه سولف است. ولی در این کار، که معمولاً دو حرف اول و دوم (و ندرتاً حرف سوم) محاسبه می‌شوند، ممکن است حروفی که در مقام چهارم و پنجم هستند، یا اصولاً «نام کوچک» تعیین کننده باشد. همچنین در نام‌های ترکیبی، که عموماً به صورت اضافه، یا نسبت، می‌آیند، گزینش نشانه سولف را دچار دشواریهایی خواهند ساخت. به عنوان مثال در یک بررسی مقدماتی، از کتاب: فهرست مستند اسامی مشاهیر و نویسندگان / مرکز خدمات کتابداری، برخی از نام‌ها یا ترکیبات مربوط به آنها، بسامدی قریب چهل بار، و بیشتر، داشته‌اند. که به ترتیب اهمیت در مقابل حرف مربوط، می‌آیند:

در حرف الف : ابن...، ابو...، احمد، امیر...، امین، اسامی، انصاری، اصفهانی

» ح : حسینی ، حسن

» ر : رضا

» س : سلطان

» ش : شیخ ، شریف ، شمس

» ص : صدر

» ط : طباطبایی

» ع : عبدال...

» ف : فاضل

» م : محمد ، میر... ، ملک ، محمود ، مدرس ، مهدوی

مجدداً به این بحث بازگشت خواهیم کرد.

نکته سوم: تنوع یا «فراوانی» درحرف دوم

چنین به نظر می‌رسد که در زبان‌های فارسی و عربی، گزینش نشانه مؤلف آسان‌تر از زبان‌های غربی (انگلیسی، فرانسه، ...) باشد. به این معنی که از هر واژه، حسب نیاز، نشانه فرعی / نشانه مؤلف، ساخته شود، (پس از تحریر حرف آغازین) تنوع و «فراوانی» حرف دوم به‌سزانی است، که عموماً، احتمال استفاده از هشت رقم (۲ تا ۹) در جدول مربوط موجود است. و مشابهت در شماره‌ها، و نیاز به اعشار طولانی (نسبت به زبان‌های غربی) کمتر است. به این سبب که در زبانهای غربی (انگلیسی، فرانسه، ...) اولاً نشانه‌های آوایی «درون واژه» ای هستند و چنانچه حرف آغازین از حروف «ناآوا» باشد، حرف دوم، عموماً یکی از پنج حرف معروف آوایی (U و O و I و E و A) خواهد بود. و احتمال تنوع «فراوانی» حرف دوم از هشت رقم به پنج رقم تنزل می‌یابد. ثانیاً، ترکیب برخی از حروف (چنانچه مبتدای واژه باشند) با بعضی دیگر، ثقیل و نادر هستند. این مسأله از یک بررسی ساده در کتابهای فرهنگ و - دائرةالمعارف و زندگی‌نامه‌ها به‌سهولت استنباط می‌شود؛ که مثلاً حرف «B» (دومین حرف از الفبای انگلیسی) که «ناآوا» است، پس از خود، حروف C، D، G، K، M، N را نمی‌پذیرد و با حروف H و J هم به‌ندرت ترکیب می‌شود. و یا پس از حرف «S» (که مبتدای واژه باشد) حروف B، D، F، G، J، R، S، V، X، Z نمی‌آید. البته این «فقر ترکیب» به‌خودی‌خود مسأله‌ای را ایجاد نمی‌کند. زیرا در زبان‌های فارسی و عربی هم «فقر مثال» در واژه‌های مبتدا به حروف: ث، ذال، ض، ط، ظ و غ موجود است. اما با توجه به اینکه حرف «S» از یک سو در ترکیب، با بخشی از حروف «فقر مثال» دارد، و از سوی دیگر نام‌ها و واژه‌های مبتدا به این حرف در مقایسه با سایر حروف انگلیسی، قسمت وسیع‌تری را در فرهنگها و زندگی‌نامه‌ها، اشغال می‌کند یعنی تعداد واژه‌های مبتدا به آن بسیار است؛ «فراوانی» تشابه در حرف دوم، طبیعی خواهد بود. و برابر نویسی به ارقام، به‌سبب مشابهت حروف دوم و سوم، در واژه‌های مبتدا به این حرف با «اعشار طولانی» همراه خواهد شد.

رفع این تنگنا، در تدوین جدول نشانه فرعی / نشانه مؤلف (در کتابخانه‌کنگره)، از طریق جداسازی واژه‌های مبتدا به حروف «آوایی» و «ناآوای» و حروف مبتدا به «S» و مبتدابه «Qu» بشرح جدول زیر، تمهید شده است.

b	d	z,m	n	p	r	s,t				
2	3	4	5	6	7	8				
a	e	I	o	r	u		ناآوا	»	»	»
2	4	5	6	7	8					
a	ch	e	h,i	m,o,p	t	u	به حرف «S»	»	»	»
2	3	4	5	6	7,8	9				

a e i o r y « به حرف «Qu» » » »
3 4 5 6 7 8

به نمونه‌های زیر نظر می‌کنیم :

JG 71

.P4 A8 Commentary on Plato's Republic/Averroes ...

(شرح بر کتاب جمهوریت افلاطون) که P4. برای افلاطون ، (سبتدا به حرف ناآوا) و A8. برای ابن رشد (سبتدا به حرف آوایی) در نظر گرفته شده است .

HB 171. 5

.S25 Economics, an introductory analysis/by Paul Anthony Samuelson ...

برای ساموئلسن (سبتدا به حرف S) S 25. با توجه به برابر تقریبی حرف M آمده است

AC 20

.Q4 Histoire de l' Egypte moderne... (Que sais-je?)

no. 459

برای Que sais - je? = (مجموعه) چه میدانم؟ ، Q 4 و پس از نشانه مجموعه شماره‌سری آن، ذکر شده است . از ترکیب Que حرف u (در برابر نویسی به رقم) حذف شده است ، و رقم 4 به ازاء حرف سوم آمده است . بیش از ۹۰٪ از واژه‌های انگلیسی که با حرف Q آغاز می‌شوند، بطور طبیعی Qu هستند و بهمین علت در جدول یاد شده حرف دوم به حساب نمی‌آید . اکنون اگر از نام‌های فارسی و عربی، بر پایه همین جدول (با برابر نویسی به زبان انگلیسی) نشانه مولف، ساخته شود، ضمن بهم ریختگی ترتیب الفبایی دو مسأله را باید در نظر داشت :

۱. ادغام بعضی حروف با یکدیگر (در برابر نویسی به زبان انگلیسی) مانند (ذ، ز، ض، ظ) یا (س، ص) و یا (ح، ه) و بازگشت به «آواهای درون واژه‌ای» مشکل تشابه را در شماره‌ها افزایش می‌دهد . شاید در ابتدای امر وسعت این «بهم فشردگی» بنظر نیاید. به نمونه زیر توجه فرمایید:

زندگینامه امام حسین (ع) بقلم بخشی از نویسندگان که حرف آغازین نام ایشان س، ش و یا ص است (و در برابر نویسی به زبان انگلیسی به S یا Sh تبدیل می‌شود) .

.S2 زندگانی ابی عبدالله‌الحسین (ع) سحاب ، ابوالقاسم

.S2 حسین از دیدگاه وحی سعید، حسن

.S5 شرح حالات حضرت سیدالشهداء(ع) «نسخ التواریخ» سپهر، محمدتقی

لسان الملك

- S8. سهیلی ، مهدی سخنان حسین بن علی (ع)
- S2. صالحی کرمانی ، محمدرضا الفبای فکری امام حسین (ع)
- S2. صدر، رضا پیشوای شهیدان
- S2. صافی ، لطف‌الله حسین علیه‌السلام
- S2. صالحی نجف‌آبادی، نعمت‌الله شهید جاوید
- S4. شریعتی سزینانی ، علی امام حسین علیه‌السلام
- S4. » » » شهادت
- S4. شوشتری ، جعفر خصائص الحسین (ع) و مزایا المظلوم
- S4. شهرام ، مصطفی حماسه پرشکوه حضرت حسین بن علی (ع)
- S4. شهرستانی ، صالح تاریخ النیاحه علی الامام الشهید الحسین (ع)
- S4. شهرستانی ، هبة‌الدین نهضت حسینی یا عظمت حسینی
- S4. شهیدی ، جعفر پس از پنجاه سال
- S4. شیخ‌الرئیس ، عباس گنجینه‌گهر در رثاء آل رسول (ص)
- S4. شمس‌الدین ، محمدهادی انصار الحسین
- S4. شمس‌گیلانی ، حسن شعله‌های آتش
- اما اگر این نام‌ها، به‌صورت نشانه مؤلف فارسی تدوین می‌شدند، حالتی «گسترده‌تر» و مشکل‌شابهت به‌سراتب کمتر بود. و به‌همین سبب می‌توان گفت نشانه مؤلف در فارسی، نیاز به روش‌های متفاوت (برحسب حرف آغازین) ندارد. و آنچه که در جزوه «نشانه مؤلف ۲» آمده است، احتمالاً، یک تقلید از جدول کتابخانه کنگره است.
- در عین حال، برحسب حروف دوم و سوم، یا «ترکیب‌های خاص» که به‌صورت پیشوند همراه با نام مشهور می‌آید، مانند کنیه‌ها، نسب‌ها و نسبت‌ها، ... می‌توان استثنائاتی را توصیه کرد. چنانکه مثلاً برای کنیه‌ها (ابا، ابو، ابی) که ترجیحاً (برای یکنواختی در فهرست) به‌صورت (ابو) می‌آیند و همچنین پیش‌واژه (ابن) که در اساسی مسلمانان مورد مثال فراوان دارد، می‌توان حرف الف را (در جدولی که بعنوان آزمایشی ذکر شد) به‌صورت زیر مستثنی نمود:

الف ب	۲ الف .
ابن	۳ الف .
ابو	۴ الف .
ابد	...

ولی با توجه به محدودیت «زمینه‌گسترش» حروف در ارقام که قبلاً از آن سخن گفتیم، گنج‌آیدن بیش از یک، یا دو سورد (از ترکیباتی که با بسامد بسیار تعبیر شد) در هر حرف،

ارزش وجودی جدول ۸ رقمی را بهم می‌ریزد، و تنها، پنج واژه، بشرح زیر، استثنائاً توصیه می‌شوند:

در حرف	الف	ابن ...، ابو ...
»	ح	حسین
»	ع	عبدال..
»	م	محمد

حال مجدداً جدول مورد نظر را از نظر سی‌گذرانیم. در این جدول ما به‌ازاء حرف دوم

مشخص می‌شود:

۲ [به‌استثنای: ابن، ابو، عبدال..]

آ، الف، [ب]، پ، ت، ث

۳ [به‌استثنای: محمد]

ج، چ، [ح]، خ

۴

د، ذ، ر، ز، ژ

۵ [به‌استثنای: حسین]

[س]، ش، ص، ض

۶

ط، ظ، ع، غ

۷

ف، ق، ك، گ

۸

ل، م، ن

۹

و، ه، ی

براین قرار، اگر حرف دوم (ب) باشد،

۳ الف .

ابن

۴ الف .

ابو

۳ ع .

عبدال..

و اگر حرف دوم (س) باشد،

۵ ح .

حسین

و اگر حرف دوم (ح) باشد،

۳ م .

محمد

می‌شوند. و نام‌هایی که «کوچکتر» یا «بزرگتر» از این پنج نام محاسبه می‌شود، برابر ارقام پائین‌تر یا بالاتر خواهند بود. در مورد نام‌های ترکیبی که با «اضافه» یا «نسبت» می‌آیند نیز می‌توان یک حرف از بخش دوم را به‌رقم تبدیل نمود مانند:

۲ ۹ م . سوسوی تبریزی

۳ ۹ م . سوسوی خوئینها

۴ ۹ م . سوسوی زنجان

و بر این اساس نام‌های دیگری که با ترکیب آغازین (سو، مه، سی) بیابند برای «کوچکتر»ها (۸۹ م.) و برای «بزرگتر»ها (۹۹ م.) در نظر گرفت.

۲. برابر نویسی به زبان بیگانه، بدون رعایت یک نظم کامل، ترتیب الفبایی (و برابر نویسی به ارقام) را در بیشتر نام‌ها به هم سی‌ریزد. چنانکه در ضبط نام‌های زیر، اساء متفاوت دیده می‌شود. و معمولاً کسی ایراد نمی‌گیرد.

Mohammad , Muhammad

Hoseyn , Husayn

Ebrahim , Ibrahim

Ghom , Qum

Khorasan , Khurasan

از سال ۱۹۷۰ میلادی، کتابخانه کنگره، و برخی از کتابخانه‌های دیگر، در برابر نویسی از زبان‌های فارسی، عربی و ترکی را به انگلیسی، بر طبق جدول زیر به کار برده‌اند. که اجرای آن، از نظر یک نواختی در نشانه‌های مؤلف، قابل توصیه است. این آوا/ برابر نویسی را، به همراه نمونه‌هایی (در حالات شکل‌تر) در ذیل مشاهده می‌فرمائید.

۱- آواها

a	زیر
i	زیر
u	پیش
ā	آ
ū	او
ī	ای

۲- حروف

Abrār	مانند : ابرار	a	الف (مفتوح)
Ibāhim	« ابراهیم »	i	(مکسور)
Urūmīyah	« ارومیه »	u	(مضموم)

b ب

p پ

t ت

th ث

j ج

		ch	چ
H _u sayn	مانند حسین	k ₁	ح
		kh	خ
		d	د
Dhākir	مانند ذاکر:	dh	ذ
		r	ر
		z	ز
		s	س
		sh	ش
Sa,ib	: مانند صائب	s	ص
Riyād.	: ریاض »	d ₂	ض
T _a n.t _ā vī	: طنطاوی »	t ₂	ط
H _a fiz.	: حافظ »	z ₂	ظ
		'	ع
'Ali	: مانند علی	'a	(مفتوح)
'Ibādi	: عبادی »	'i	(مکسور)
'Umar	: عمر »	'u	(مضموم)
Sa'di	: سعدی »	'i	(ساکن)
		gh	غ
		f	ف
'Irāq	: عراق ، Qut,d	q	ق
	مانند : قطب :	k	ك
		g	گ
		l	ل
		m	م
		n	ن
		v,w	و
		h	ه
		y	ی

۳- همزه ، تشدید و حرف تعریف (ال)

Nash , at	مانند نشأت	a	(به همراه فتحه)
Sā , fb	صائب :	i	(به همراه کسره)
Ra و ūf	رئوف	u	(به همراه ضمه)
Ru , yā	رؤیا		(در حالت سکون)

* برای آنکه نشانه همزه از علامت درنگ (حداصل نام مشهور و نام کوچک) ، قابل تشخیص باشد؛ لازم است؛ نشانه همزه ، کمی بالاتر و در مقابل حرف مربوط واقع شود مثل :

Alā' , Ismā'il علاء ، اسماعیل

* حرف تعریف عربی (الف و لام) همیشه با حروف کوچک انگلیسی همراه با یک خط فاصله تحریر می یابد. و حروف مشدد، به صورت مکرر نوشته می شود چنانکه در مثال زیر مشاهده می شود.

al - Farrā , Jamāl الفراء ، جمال

۴. پیشوندهای کنیه، نسبت ، ...

Abū al - Hasn : ابو الحسن : مثل : (Abā , Abi) Ab ū (ابو ، ابا)

Abd Allāh : عبد الله : مثل : Abd al Axz im : عبدالعظیم

Ibn Hawqal : ابن حوقل : مثل : (ibn) Ibn

* در دو پیشوند «ابو» و «عبد» حرف آغازین «بزرگ» است. اما شکل سوم، یعنی «ابن»

بمناسبت، با حرف «کوچک» یا «بزرگ» خواهد بود.

نکته چهارم : آغاز نشانه فرعی

همچنانکه اشاره شد ، جداسازی شماره اصلی و فرعی (و شماره فرعی و نشانه فرعی) در رده بندی کتابخانه کنگره، با یک نقطه (در میان آنها) انجام می پذیرد. گاهی به سبب تقسیم ضاعف در یک شماره دوبار از نقطه استفاده می شود مثل شماره Bp 13 O . 4 . T 3 (تفسیر قرآن از نویسندگانی با نام مبتدا به حرف ت یا ط مفتوح، مانند طباطبایی، طبرسی، ...) که بودن یا نبودن نقطه دوم، تغییری در مفهوم موضوع نخواهد داد، [و از این جهت قابل حذف است

Bp 13 O

. 4 . T3

در برگردان این شماره به فارسی، چنانچه به شکل عمودی انجام پذیرد ، همانطور که در عطف و برچسب کتاب یا داخل آن و یا بر روی برگه های اسانت یا فهرست کتاب معمول است، هیچ مشکلی بوجود نخواهد آمد. اما اگر در یک خط افقی تحریر شود (۳ ط . ۴ . ۱۳ . BP) تشخیص نقطه، از صفر مشکل خواهد بود. به همین سبب پیشنهاد شده است که بجای نقطه ، از نشانه سمیز استفاده شود. حال با توجه به اینکه در هر یک از علوم و فنون، که از روشهای

نشانه‌ای استفاده می‌شود (مثل فیزیک، ریاضی... و انشاء و نامه‌نگاری و کتابداری) لازم است این نشانه‌ها، در همه جا و در همه حال یکسان به کار رود.

و با توجه به اینکه، نقطهٔ اولین، که با مفهوم «اعشار» است، می‌تواند به صورت ممیز باشد. اما نقطهٔ دومین که حد فاصل شمارهٔ کتاب و نام مؤلف یا عنوان یا... است با مفهوم ممیز، مغایرت دارد. و آیا مناسب خواهد بود که مثلاً در یک کتابخانه، در بخش کتابهای لاتین (وزبانه‌های غربی) یک نوع علامت به کار برده شود و در قسمت کتابهای فارسی نوعی دیگر؟ بخصوص که تنها مشکل موجود در جایی است که شماره به صورت افقی تحریر می‌یابد. و چارهٔ آن، شاید از طریق ایجاد فاصلهٔ مناسب یا (گاهی) حذف نقطه، امکان‌پذیر باشد. در عین حال، استفاده از نشانهٔ ممیز (یا خط فاصله) را (منحصراً در حالت شمارهٔ افقی) می‌توان پذیرفت.

نکتهٔ پنجم: ترتیب قفسه‌ها، برگداهان و ادغام کتابهای شرقی و غربی

واضح است، در کتابخانه‌ای که بخشی از کتابها با نشانهٔ فرعی فارسی و قسمتی با نشانهٔ فرعی مرسوم در کتابخانهٔ کنگره فهرست شوند، نمی‌توانند در کنارهم (بر روی قفسه) قرار بگیرند. اما چنانچه یکی از این دو بخش با روش دیگری، شماره‌گذاری شوند. محققاً - موضوعات مشابه، در کنار یکدیگر خواهند بود. در عین حال اگر این تغییر، محدود به نشانهٔ مؤلف باشد (نه نشانهٔ فرعی) امکان هماهنگی محدود خواهد بود. در بخشی از جزوهٔ «نشانهٔ مؤلف» تحت عنوان: رف آرایبی مجزا یا درهم؟ آمده است که: «تفاوت الفبای فارسی/عربی با کتابهای لاتین، اسلاویاگروه زبانهای چینی و ژاپنی و غیره و بخصوص رسم الخط زبان فارسی و عربی که از راست به چپ است مشکلات خاصی را در رف آرایبی کتابها و نیز برگه آرایبی فهرستبرگه‌های آنها بوجود آورده است». تصور نمی‌رود رف آرایبی کتابها، ربطی به زبان کتاب داشته باشد. چرا که موضع کتاب بر روی قفسه، تابع شمارهٔ رده‌بندی موضوعی است و هنگامی که کتب مربوط به زبانهای مختلف در یک سیستم، رده‌بندی شوند، زبان در رده‌بندی موضوعی چندان نقشی ندارد. اما در مورد برگه‌ها (یا فهرستبرگه‌ها) اینکه هر زبانی جداگانه نگهداری شود یا زبانهای غربی و شرقی در دو بخش نگهداری شود، در ارتباط با هدف و سیاست کتابخانه است و در هر حال معرفی و برابر نویسی به یک یا دو زبان (چنانکه در کتابخانه‌های کشور ما موضوعات کتابهای «شرقی» مثل: اردو، پشتو، ترکی، و عربی به زبان فارسی، ترجمه می‌شوند و نیز موضوعات کتابهای «غربی» مثل: انگلیسی، فرانسه، آلمانی، ... به زبان انگلیسی ترجمه می‌شوند) طبیعی است. و در هر حال، بازایی از طریق کامپیوتر، که امروزه در خدمت کتابخانه‌ها قرار می‌گیرد، مشکلات مربوط به فهرستبرگه‌ها را مرتفع خواهد ساخت.

مجدداً یادآوری یک نکته را در ردیف بندی قفسه‌ها (رف آرایبی) ضروری می‌داند.

عموماً کارسندان تازه کار کتابخانه، با طبیعت اعشاری بودن شماره‌ها و نشانه‌های فرعی، آشنا

نیستند. لهذا، لازم است به ایشان توضیح داده شود که مثلاً پس از شماره/ نشانه فرعی (۰۱۹) رقم (۰۲) و پس از آن (۲۱، ۲۲، ...، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ...) قرار می‌گیرند. و ترکیب (۰۶۹۹) «کوچکتر» از (۰۷) بحساب می‌آید. در پایان، اضافه می‌شود، آنچه در این مقاله، تحت عنوان «شماره فرعی» آمده است، مقصود همان شماره‌هایی است که در طبقه بندی (وبصورت اعشار)، در نظر گرفته شده است. و «نشانه فرعی» اعم از نشانه‌هایی است، که در رده بندی، مشخص شده است، (مانند R. برای برنج - Rice - در بخش محصولات کشاورزی) و یا نشانه‌هایی که در رده بندی موجود نیست، و به شکل: نشانه مؤلف، مترجم، عنوان، مجموعه، ناشر، ...، به عهده فهرست نگار گذاشته شده است.

۱. Cutter Sanborn - با توجه به اینکه عموداً، نکات یاد شده در این مقاله مربوط

به «نشانه دو رقمی» می‌شد به جدول سه رقمی کمتر اشاره‌ای نشد.

۲. همچنانکه در متن آمده است. به پاره‌ای نکات مربوط به نشانه فرعی/ مؤلف

پرداخته‌ایم. و اگر در میان مطالب، اشاره‌ای به جزوه «نشانه مؤلف»/ کتابخانه ملی. ویرایشی

۲، ۳، ۱۳۶۲ شده است، غرض انتقاد نبوده است بلکه حسب ضرورت، اشارتی رفته است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی